

**“उन्नत शेती - समृद्ध शेतकरी” मोहीम
राबविणेबाबत मार्गदर्शक सूचना.**

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग

शासन निर्णय क्र. ०३१७/प्र. क्र. १८ / राकृवियो कक्ष,

हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग, मंत्रालय, मुंबई-३२,

दिनांक : १३ एप्रिल, २०१७

प्रस्तावना:

कृषि विभागामार्फत शेती विकासाच्या तसेच शेतकरी कल्याणाच्या विविध योजना व कार्यक्रम राज्यात राबविले जातात. सन २०२२ पर्यंत शेतकऱ्यांचे उत्पन्न दुप्पट करण्याचे शासनाचे उद्दिष्ट आहे. सदर उद्दिष्ट पूर्तीसाठी चालू वर्षापासून खरीप व रबी हंगामात “उन्नत शेती - समृद्ध शेतकरी” मोहीम राबविण्याचा राज्य शासनाचा मानस आहे, त्यास अनुसरून कृषि विभागाच्या प्रचलित योजनांच्या अंमलबजावणीत अधिक सुटसुटीतपणा व सुसूत्रता आणून योजना पारदर्शकरित्या व अधिक प्रभावीपणे राबविण्याचा शासनाचा उद्देश आहे. त्याचप्रमाणे, उन्नत शेती - समृद्ध शेतकरी मोहिमेद्वारे आधुनिक कृषि तंत्रज्ञान राज्यातील सर्व शेतकऱ्यांपर्यंत पोहचविण्यात येणार आहे .

“उन्नत शेती - समृद्ध शेतकरी” या मोहिमेंतर्गत “ प्रमुख पिकांची प्रत्यक्षात प्राप्त होणारी उत्पादकता व या पिकांच्या अनुवांशिक उत्पादन क्षमतेतील (Genetic Yield Potential) तफावत कमी करून शेतकऱ्यांनी घेतलेल्या पिक कर्जाच्या रकमेपेक्षा अधिक आर्थिक उत्पन्न प्राप्त करून देणे, आणि पिक विमा योजनेंतर्गत जास्तीत जास्त शेतकऱ्यांना सहभागी करून घेऊन नैसर्गिक आपत्तीमुळे पिकांच्या होणाऱ्या नुकसानी पासून शेतकऱ्यांना संरक्षित करणे” हे प्रमुख उद्दिष्ट आहे.

या मोहिमेंतर्गत चालू वर्षापासून “तालुका” हा कृषि विकास व उत्पादन वाढीसाठी नियोजनाचा घटक म्हणून निश्चित करण्यात येत आहे. त्यानुसार, शेतकऱ्यांचे आर्थिक उत्पन्न वाढविण्याच्या दृष्टीने या मोहिमेंतर्गत प्रमुख पिकांची उत्पादकता त्यांच्या अनुवांशिक उत्पादन क्षमतेपर्यंत वाढविण्याचा प्रयत्न करणे, पिकांचे वैविध्यीकरण (Diversification) करणे, पिकांचा उत्पादन खर्च कमी करणे, शेतमालाच्या बाजार भावातील नियमित चढ - उतार लक्षात घेऊन शेतमाल विक्रीचे तंत्र शेतकऱ्यांना अवगत करून देणे, शेती पूरक व्यवसायांना चालना देणे, बाजारपेठ आधारित कृषि उत्पादनाबाबत निर्णय घेण्याच्या दृष्टीने राज्यातील शेतकऱ्यांच्या उत्पादक कंपन्यांद्वारे शेतकऱ्यांचे संघटन करणे व या कंपन्यांची व्यावसायिक क्षमता बांधणी करणे, काढणी पश्चात शेतमाल हाताळणी व मूल्यवर्धन करणे इ. बाबींवर शासनाचा भर राहील.

प्रत्येक तालुक्यातील प्रमुख पिकांची उत्पादकता वाढविण्याच्या दृष्टीने आधुनिक तंत्रज्ञानाची निश्चिती करून त्याच्या प्रचार व प्रसिद्धीसाठी विविध योजनांतर्गत राबवावयाच्या बाबींचे एकसुत्रीकरण करण्यात येणार आहे. त्याशिवाय, विविध निविष्टा, औजारे, सूक्ष्म सिंचन संच व अन्य पायाभूत सुविधांचे अनुदान थेट शेतकऱ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यावर थेट जमा करणे, योजनांच्या अंमलबजावणीमध्ये माहिती व तंत्रज्ञानाचा मोठ्या प्रमाणात वापर करणे इ. बाबींवर देखील या मोहिमेंतर्गत भर देण्यात येणार आहे.

अशाप्रकारे, येत्या खरीप हंगामापासून “उन्नत शेती - समृद्ध शेतकरी” या मोहिमेंतर्गत प्रचलित सर्व योजनांमध्ये राबविण्यात येणाऱ्या विविध घटकांच्या / बाबींच्या अंमलबजावणी

करिता सविस्तर मार्गदर्शक सूचना विहित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती, त्याबाबत शासनाने पुढील प्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय:

१. सन २०१७-१८ च्या खरीप हंगामापासून “उन्नत शेती - समृद्ध शेतकरी” या मोहिमेच्या अंमलबजावणीस मान्यता देण्यात येत आहे. सदर मोहिमेचे आयुक्त (कृषि) यांनी राज्य स्तरावरून संनियंत्रण करावे.
२. “शेतकऱ्यांना प्रमुख पिकांची प्रत्यक्षात प्राप्त होणारी उत्पादकता व त्या पिकांच्या अनुवांशिक उत्पादन क्षमतेतील (Genetic Yield Potential) तफावत कमी करून शेतकऱ्यांनी घेतलेल्या पिक कर्जाच्या रकमेपेक्षा अधिक आर्थिक उत्पन्न प्राप्त करून देणे, आणि पिक विमा योजनेंतर्गत जास्तीत जास्त शेतकऱ्यांना सहभागी करून घेऊन नैसर्गिक आपत्तीमुळे पिकांच्या होणाऱ्या नुकसानी पासून शेतकऱ्यांना संरक्षित करणे” हे या मोहिमेचे प्रमुख उद्दिष्ट राहिल.
३. चालू वर्षी पासून “तालुका” हा कृषि विकास व उत्पादन वाढीसाठी नियोजनाचा घटक म्हणून निश्चित करण्यात येत आहे. त्यानुसार, ज्या तालुक्यातील प्रमुख पिकांच्या कमी उत्पादकतेमुळे शेतकऱ्यांना त्या पिकासाठी घेतलेल्या कर्जापेक्षा कमी उत्पन्न मिळत आहे, अशा तालुक्यांना संबंधित पिकांच्या हमी भावानुसार प्राप्त होणारे उत्पन्न हे घेतलेल्या पिक कर्जापेक्षा जास्त मिळणे शक्य होईल तेवढ्या प्रमाणात उत्पादकता वाढीचा लक्षांक देण्यात यावा. त्याचप्रमाणे, ज्या तालुक्यातील प्रमुख पिकांची उत्पादकता जास्त आहे व हमी भावानुसार शेतकऱ्यांना त्या-त्या पिकासाठी घेतलेल्या कर्जापेक्षा अधिक उत्पन्न मिळत आहे, त्या तालुक्यांना संबंधित पिकांच्या सरासरी उत्पादकतेत किमान २०% वाढीचा लक्षांक द्यावा.
४. प्रत्येक तालुक्यातील प्रमुख पिकांची उत्पादकता वाढविण्याच्या दृष्टीने विविध प्रचलित योजनांतर्गत निविष्टा निश्चित करणे आणि आधुनिक तंत्रज्ञानाचा प्रसार करण्यासाठी राबवावयाच्या बाबींचे एकसुत्रीकरण करणे तसेच, प्रत्येक योजनेत सामाईक असलेल्या घटकांच्या / बाबींच्या अंमलबजावणीबाबत पुढीलप्रमाणे सामाईक मार्गदर्शक सूचना विहित करण्यात येत आहेत.

४.१. पिक प्रात्यक्षिके:

राज्यातील विविध पिकांची उत्पादकता वाढविण्याच्या हेतूने तंत्रज्ञान प्रसाराचे साधन म्हणून पिक प्रात्यक्षिके शेतकऱ्यांचे शेतावर विभागामार्फत आयोजित करण्यात येतात. यापूर्वी पिक प्रात्यक्षिकांसाठी लागणा-या निविष्टा शासनमार्फत खरेदी करून लाभार्थ्यास पुरवठा करण्यात येत होत्या तसेच, प्रात्यक्षिकाचे क्षेत्र किमान १०० हेक्टर असल्याने मोठ्या प्रमाणावर विखुरलेल्या क्षेत्रावर प्रात्यक्षिके घ्यावी लागत होती. विखुरलेल्या स्वरूपातील या मोठ्या क्षेत्रावर पोहोचण्यास कृषि सहाय्यकांना शक्य होत नव्हते परिणामी, सर्व शेतकऱ्यांसोबत नियमित संवाद साधणे व तंत्रज्ञान प्रसारामध्ये अडचणी येत होत्या. सबब, प्रात्यक्षिकांच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी पुढील निर्णय घेण्यात येत आहे -

- ४.१.१. चालू वर्षापासून सर्व प्रचलित योजनांतर्गत पिक प्रात्यक्षिक १० हेक्टर क्षेत्रावर घेण्यात यावेत, हे क्षेत्र शक्यतो सलग असावे.
- ४.१.२. प्रत्येक गावात ज्या योजनांची अंमलबजावणी करण्यात येणार असेल त्या योजनेंतर्गत पिक प्रात्यक्षिकाची अंमलबजावणी करण्याची जबाबदारी कृषि सहाय्यकाकडे राहिल.
- ४.१.३. एका हंगामात प्रत्येक कृषि सहाय्यकाकडे साधारणतः दोन व खरीप / रबी / उन्हाळी हंगामात मिळून कमाल ५ प्रात्यक्षिकाचे आयोजन देण्यात यावे.
- ४.१.४. तालुक्यातील प्रमुख पिकांची सरासरी उत्पादकता, राज्यात काही शेतक-यांनी या पिकांमध्ये मिळवलेली उच्चतम उत्पादकता आणि त्या पिकांची विद्यापीठाने ठरवून दिलेली अनुवांशिक उत्पादनक्षमता (Genetic Potential) यामध्ये मोठी तफावत आहे. ही तफावत कमी करून पिकांची उत्पादकता वाढविण्यासाठी स्थानिक कृषि हवामान पध्दतीचा विचार करून संबंधित कृषि विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रातील प्रत्येक जिल्ह्यातील प्रमुख पिकांसाठी कृषि विद्यापीठांच्या शास्त्रज्ञांनी (संचालक, संशोधन / संचालक, विस्तार) आधुनिक तंत्रज्ञान निश्चित करून विभागीय कृषि सह संचालकांना द्यावे. सर्व विभागीय कृषि सह संचालकांनी याकामी कृषि विद्यापीठ, कृषि विभागाचे क्षेत्रीय अधिकारी व अन्य संस्थांशी समन्वय साधून तंत्रज्ञान निश्चित करून घ्यावे व हे तंत्रज्ञान शेतक-यांपर्यंत पोहचविण्याच्या दृष्टीने विस्तार कार्याचे तसेच, पिक प्रात्यक्षिकांचे नियोजन करावे. तंत्रज्ञान निश्चितीसाठी त्या-त्या पिकांचे उच्चतम उत्पादन घेतलेल्या शेतक-यांची मदत देखील घेण्यात यावी.
- ४.१.५. एकूण १० हेक्टर क्षेत्र असणाऱ्या शेतक-यांचे समुह/गटामार्फत प्रात्यक्षिकांची अंमलबजावणी करण्यात यावी, गटामधील जे शेतकरी शासनाने ठरवून दिलेल्या तंत्रज्ञानाप्रमाणे पिक प्रात्यक्षिकाचे आयोजन करण्यास तयार असतील अशाच शेतकरी समुहांना लाभार्थी म्हणून निवडण्यात यावे. गावातील प्रात्यक्षिकांच्या संख्येपेक्षा अधिक गटांची इच्छुक्ता प्राप्त झाल्यास लाभार्थी गटाची लॉटरी पद्धतीने निवड करण्यात यावी. प्रत्येक शेतकरी गटात किमान १० शेतक-यांचा समावेश असणे बंधनकारक राहिल व प्रत्येक शेतकऱ्याला १ एकर क्षेत्र मर्यादेपर्यंत अथवा त्या - त्या योजनेच्या मार्गदर्शक सूचनेनुसार अनुज्ञेय असणाऱ्या क्षेत्र मर्यादेपर्यंत आर्थिक लाभ देण्यात यावा.
- ४.१.६. पिक प्रात्यक्षिकासाठी निवडण्यात आलेल्या शेतक-यांना वाटप केलेल्या मृद आरोग्य पत्रिके आधारे अथवा ज्या ठिकाणी मृद आरोग्य पत्रिका उपलब्ध नसेल अशा ठिकाणी मृद तपासणी करून त्या अहवालाप्रमाणे लागणा-या निविष्टा निश्चित कराव्यात. सदर निविष्टा संबंधित कृषि विद्यापीठांचे शास्त्रज्ञ व संबंधित विभागीय कृषि सह संचालकांनी निश्चित कराव्यात. प्रात्यक्षिकासाठी लागणाऱ्या निविष्टा या प्राधान्याने महाबीज, राष्ट्रीय बीज निगम, कृषि विद्यापीठे, शासकीय जैविक प्रयोगशाळा (बियाणे व जैविक खते व औषधे इ.) या शासकीय संस्थांमार्फत मार्फत शेतकऱ्यांनी खरेदी कराव्यात. या निविष्टांव्यतिरिक्त अन्य निविष्टांची लाभार्थी शेतकरी गटाने खुल्या बाजारातून त्यांच्या पसंतीने खरेदी करावी व त्यानंतर

गटातील शेतकऱ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यात थेट अनुदान जमा करण्यात येईल. कृषि विभागामार्फत शेतकऱ्यांना कीटकनाशके, खते व औषधे इ. ची 'जेनेरिक' नावाने शिफारस करावी.

४.१.७. पिक प्रात्यक्षिकांमध्ये वापरलेले तंत्रज्ञान या प्रात्यक्षिकांमध्ये सहभागी नसणाऱ्या राज्यातील इतर सर्व शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी प्रात्यक्षिकाचे क्षेत्रावर स्थानिक शेतकऱ्यांच्या भेटीचे आयोजन करण्यात यावे.

४.१.८. प्रत्येक पिक प्रात्यक्षिकाकरिता शेतकरी गटाच्या उपस्थितीत शास्त्रोक्त पद्धतीने पिक कापणी प्रयोग घेण्यात यावेत व प्रात्यक्षिकांद्वारे साध्य करण्यात आलेल्या उत्पादकतेचा अहवाल संकलित करून आयुक्त (कृषि) यांनी शासनास सादर करावा.

४.२. कृषि तंत्रज्ञान प्रसार :

कृषि विभागाच्या प्रचलित योजनेचा लाभ न मिळणाऱ्या शेतकऱ्यांच्या प्रमुख पिकांची उत्पादकता वाढविण्याच्या दृष्टीने, पिक प्रात्यक्षिकांतर्गत स्थानिक कृषि हवामान पद्धतीनुसार निश्चित केलेल्या कृषि तंत्रज्ञानाचा या प्रात्यक्षिकांमध्ये सहभागी नसलेल्या राज्यातील इतर सर्व शेतकऱ्यांपर्यंत प्रसार करणे आवश्यक आहे. जेणेकरून सदर शेतकऱ्यांचे देखील आर्थिक उत्पन्न वाढविणे शक्य होईल. त्यादृष्टीने, विभागीय कृषि सह संचालकांनी संबंधित विभागातील / जिल्ह्यातील प्रमुख पिकांसाठी निश्चित केलेल्या तंत्रज्ञानाची माहिती आयुक्त (कृषि) यांनी कृषि विभागाच्या संकेतस्थळावर दि. १५ मे, २०१७ पूर्वी प्रसिद्ध करावी तसेच, क्षेत्रीय अधिकारी / कर्मचाऱ्यांनी समाज माध्यमांचा वापर करून सदर तंत्रज्ञान शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचविण्याचे प्रयत्न करावेत.

४.२.१. तालुक्यातील प्रमुख पिकांसाठी निश्चित केलेले तंत्रज्ञान इतर सर्व शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी प्रचार व प्रसिद्धीचे आयुक्त (कृषि) यांनी नियोजन करावे. याकरिता विविध प्रसार माध्यमे, वर्तमानपत्र, दूरदर्शन, आकाशवाणी, दृकश्राव्य माध्यमे, समाज माध्यमे, कृषि महोत्सव इ. च्या माध्यमातून सर्व शेतकऱ्यांपर्यंत हे तंत्रज्ञान पोहोचविण्याचे नियोजन करावे.

४.२.२. जिल्हा स्तरावर आयोजित करण्यात येत असलेल्या जिल्हा मासिक चर्चा सत्रांमध्ये सध्याच्या निमंत्रित सदस्यांबरोबरच कृषि विभागाच्या मंडळ कृषि अधिकारी स्तरापर्यंतच्या अधिकाऱ्यांना निमंत्रित करण्यात यावे. या चर्चा सत्राच्या माध्यमातून जिल्ह्यातील प्रमुख पिकांच्या परिस्थितीचा नियमीतपणे सखोल आढावा घेऊन जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांनी 'मासिक संदेश' तयार करावा. सदर संदेश लिखित स्वरूपात कृषि सहाय्यकांपर्यंत पोहोच करावा तसेच, सदर संदेशास प्रमुख वर्तमान पत्र, आकाशवाणी इ. प्रसार माध्यमातून प्रसिद्धी द्यावी आणि कृषि सहाय्यकांनी सदर संदेश त्यांच्या अधिनस्त गावातील कृषि वार्ताफलकावर प्रसिद्ध करावा.

४.२.३. आयुक्त (कृषि) यांनी संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) व सर्व विभागीय कृषि सह संचालकांच्या मदतीने प्रत्येक तालुका कृषि अधिकाऱ्यांना त्यांच्या तालुक्यातील

प्रमुख पिकांचे उत्पादन वाढीचे उद्दिष्ट निश्चित करून द्यावे व वर्ष अखेरीस उद्दिष्टपुर्तीचा आढावा घेऊन शासनास अहवाल सादर करावा.

- ४.२.४. तालुका कृषि अधिकाऱ्यांनी प्रत्येक कृषि सहाय्यकाला त्याच्याकडील गावामध्ये फिरती कार्यक्रम आखून द्यावा. या कार्यक्रमाप्रमाणे कृषि सहाय्यकाने त्याच्या कडील प्रत्येक गावांमध्ये किमान एक दिवस पूर्ण वेळ भेट द्यावी व भेटीच्या दिवसाबाबतची माहिती ग्रामपंचायत कार्यालयातील कृषि वार्ताफलकावर लिहावी. गाव भेटीच्या दिवशी कृषि सहाय्यकाने संबंधित ग्रामपंचायत कार्यालयात अथवा गावातील अन्य सोयीच्या ठिकाणी पूर्ण वेळ उपस्थित राहणे अनिवार्य राहिल. सदर दिवशी कृषि सहाय्यकाने पिक प्रात्यक्षिक स्थळी भेट द्यावी व लाभार्थी शेतकऱ्यांना मार्गदर्शन करावे तसेच इतर क्षेत्रीय कामे करावीत.
- ४.२.५. कृषि सहाय्यकांनी प्रत्येक गावामध्ये कृषि वार्ताफलक तयार करून घ्यावा व त्या द्वारे तंत्रज्ञान शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचविण्यात यावे. सदर कृषि वार्ताफलकावर गावामध्ये राबविण्यात येत असलेल्या योजनांची माहिती लिहावी तसेच, योजनेंतर्गत निवड झालेल्या लाभार्थ्यांची यादी व पिक प्रात्यक्षिकाचे स्थळ दर्शवावे. संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) सदर कृषि वार्ताफलकाचे स्वरूप यांनी सुनिश्चित करून द्यावे. सदर कृषि वार्ताफलक तयार करण्याकरिता संबंधित गावांतील प्रात्यक्षिकांच्या आकस्मिक खर्चाच्या निधीतून खर्च भागवावा.
- ४.२.६. कृषि व कृषि संलग्न विभागांमार्फत दि. २५ मे ते ८ जून, २०१७ हा रोहिणी नक्षत्राचा कालावधी “उन्नत शेती - समृद्ध शेतकरी” पंधरवाडा म्हणून राबविण्यात यावा. या पंधरवाड्यात प्रत्येक गावात खरीप हंगामपूर्व तयारी बैठकांचे आयोजन करण्यात यावे. यामध्ये कृषि विद्यापीठ, कृषि विज्ञान केंद्र, संशोधन संस्था, महसूल, पंचायत समिती, पशुसंवर्धन, वन विभाग, बँकांचे अधिकारी यांचा समावेश राहिल. या पंधरवाड्यात कृषि व कृषि संलग्न विभागाचे तंत्रज्ञान व योजनांची माहिती शेतकऱ्यांना देऊन खरीप हंगामाच्या पार्श्वभूमीवर त्यांना आधुनिक तंत्रज्ञानाचा अवलंब करण्याचे मार्गदर्शन करण्यात येईल. “उन्नत शेती - समृद्ध शेतकरी” हा तंत्रज्ञान प्रचार व प्रसार पंधरवाडा आयोजनाची जबाबदारी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी व प्रकल्प संचालक, आत्मा यांची राहिल. सदर पंधरवाड्याच्या अंमलबजावणीबाबत आयुक्त (कृषि) यांनी सविस्तर सूचना क्षेत्रीय कार्यालयांना द्याव्यात.

४.३. शेतकरी प्रशिक्षण व सहली :

सर्व केंद्र व राज्य पुरस्कृत योजनांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर शेतकरी प्रशिक्षणाचे व सहलीचे आयोजन केले जाते. सन २०१७-१८ पासून सदर योजनांतर्गत शेतकरी प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम प्राधान्याने कृषि विद्यापीठ, कृषि विद्यापीठांतर्गत संशोधन केंद्र, केंद्र शासनाच्या संस्था, कृषि विज्ञान केंद्र, शासकीय कृषि महाविद्यालय इ. शासकीय संस्थांमध्ये आयोजित करावा व या संस्थांकडे प्रशिक्षणाची सुविधा उपलब्ध झाली नाही तर कृषि चिकित्सालयाच्या ठिकाणी देखील प्रशिक्षण आयोजित करण्यात यावे.

- ४.३.१. प्रकल्प संचालक (आत्मा) यांनी आपापल्या जिल्ह्यातील शेतकऱ्यांसाठी सर्व प्रशिक्षण व सहलींचे आयोजन करावे व संचालक, आत्मा यांनी याबाबत सविस्तर सूचना निर्गमित करून या कामाचे राज्यस्तरावरून संनियंत्रण करावे.
- ४.३.२. विविध योजनांतर्गत ज्या शेतकऱ्यांची पिक प्रात्यक्षिकांकरिता निवड झालेली आहे त्याच शेतकऱ्यांना / शेतकरी गटांना प्राधान्याने प्रशिक्षित करण्याचे नियोजन करण्यात यावे. प्रत्येक प्रशिक्षण गटामध्ये कमाल १०० शेतकऱ्यांचा समावेश असावा. अशाप्रकारे, या वर्षात राज्यात प्रचलित योजनांतर्गत शेतकऱ्यांना शास्त्रज्ञांमार्फत प्रशिक्षण देण्याचे नियोजन करण्यात यावे.
- ४.३.३. सदर प्रशिक्षण त्या-त्या तालुक्यातील प्रमुख पिकांसाठी संबंधित विषयाचे शास्त्रज्ञ, त्या विषयातील अत्युच्चम उत्पादकता असलेले शेतकरी व पुरस्कार प्राप्त शेतकरी यांच्या सहभागानेच आयोजित करण्यात यावे.
- ४.३.४. प्रशिक्षण आयोजनाचे सर्व अनुदान हे उपरोक्त शासकीय संस्थांना इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने/ धनादेश / धनाकर्षाद्वारे अदा करण्यात यावे आणि लाभार्थी शेतकऱ्यांना प्रशिक्षण स्थळी घेवून जाण्याचा व परत आणण्याचा खर्च कृषि विभागामार्फत अदा करण्यात यावा.

४.४. सूक्ष्म सिंचन:

- ४.४.१. सन २०१७-१८ मध्ये सूक्ष्म सिंचन कार्यक्रमासाठीच्या निधीत वाढ करण्याचे शासनाचे नियोजन आहे. माहे एप्रिल, २०१७ पासून डिसेंबर, २०१७ अखेर पर्यंत शेतकऱ्यांना ऑनलाईन अर्ज करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात यावी.
- ४.४.२. या योजनेकरिता सूक्ष्म सिंचन संच उत्पादक कंपन्यांची ऑनलाईन नोंदणी / नुतनीकरण प्रणाली सुरु करण्यात येत असून सर्व इच्छुक कंपन्यांनी या ऑनलाईन प्रणालीद्वारे आपली नोंदणी / नुतनीकरण करून घ्यावे.
- ४.४.३. या वर्षीपासून सूक्ष्म सिंचन योजनेकरिता ऑनलाईन अर्ज प्रणालीमध्ये सुधारणा करण्यात आल्या असून शेतकऱ्यांना शासनास सादर करावयाच्या कागदपत्रांची संख्या कमी करण्यात आली आहे.
- ४.४.४. लाभार्थ्यांनी ऑनलाईन अर्ज सादर केल्यानंतर स्वयंचलित संगणकीय प्रणालीद्वारे शेतकऱ्यांना उपलब्ध अनुदानाच्या मर्यादेत ऑनलाईन पूर्व-संमती प्रदान करण्यात येईल तसेच, लाभार्थ्यांच्या मोबाईलवर लघुसंदेश देखील पाठविण्यात यावा.
- ४.४.५. लाभार्थी शेतकऱ्यांनी पूर्व-संमती मिळाल्यापासून १ महिन्याच्या कालावधीत सूक्ष्म सिंचन संच बसविणे आवश्यक राहील अन्यथा, त्याची पूर्व-संमती संगणकीय प्रणालीद्वारे आपोआप रद्द होईल. अशाप्रकारे ज्या शेतकऱ्यांचा अर्ज रद्द होईल त्यांना पुनःच नव्याने अर्ज करण्याची सुविधा उपलब्ध राहील.
- ४.४.६. लाभार्थी शेतकऱ्यांनी पूर्वसंमती मिळाल्यापासून १ महिन्याच्या कालावधीत सूक्ष्म सिंचन संच बसवून आपला प्रस्ताव सर्व कागदपत्रांसह मंडळ कृषि अधिकारी कार्यालयास सादर करावा, त्याचप्रमाणे लाभार्थ्याने ऑनलाईन प्रणालीवर देयक (Invoice) अपलोड करावे.

४.४.७. लाभार्थी शेतकऱ्यांना जलदरित्या अनुदान वितरीत करण्याच्या उद्देशाने यावर्षी पासून सूक्ष्म सिंचन योजनेंतर्गत प्रस्ताव मंजुरीचे टप्पे कमी करण्यात आले आहेत. त्यानुसार, लाभार्थ्याने ऑनलाईन प्रणालीवर देयक (Invoice) अपलोड केल्यानंतर खालील अधिकारी - कर्मचाऱ्यांनी पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करावी -

अ. कृषि पर्यवेक्षकांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील प्रस्ताव प्राप्त झाल्यापासून १० दिवसांच्या आत बसविलेल्या संचाची १००% प्रकरणांची मोका तपासणी करावी व मोका तपासणी अहवाल संगणकीय प्रणालीवर अपलोड करावा.

आ. मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांनी त्यांच्याकडे प्राप्त सर्व प्रस्तावांची कागदपत्र / अभिलेखांची तपासणी करावी तसेच, अधिनस्त कृषि पर्यवेक्षकांना मोका तपासणीसाठी आदेशित करावे.

इ. तालुका कृषि अधिकाऱ्यांनी त्यांना मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांमार्फत प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाची छाननी करून लाभार्थी शेतकऱ्यास अनुज्ञेय ठरणाऱ्या अनुदानाची रक्कम लाभार्थ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यामध्ये वर्ग करावी.

ई. उप-विभागीय कृषि अधिकारी, जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांनी व विभागीय कृषि सह संचालकांनी संपूर्णतः योजनेचे संनियंत्रण व पर्यवेक्षण करावे.

४.५. कृषि यांत्रिकीकरण:

राज्यातील वाढत्या लोकसंख्येबरोबर घटत असलेली जमीन धारणा, बैलांची लक्षणीयरित्या कमी झालेली संख्या, शेती कामासाठी मजुरांची घटलेली संख्या व वाढते मजुरीचे दर, खरीप हंगामात पेरणीसाठी मिळणारा अल्प कालावधी व राज्यातील पिकांमध्ये, फळबागांमध्ये असलेली विविधता, या पार्श्वभूमीवर स्थानिक परिस्थितीनुरूप कृषि यांत्रिकीकरणास चालू वर्षापासून मोठ्या प्रमाणात चालना देण्याचे राज्य शासनाने ठरविलेले आहे.

त्यानुषंगाने, राज्यातील कृषि हवामान व जमिनीच्या प्रकारातील असलेली विविधता लक्षात घेऊन स्थानिक परिस्थितीनुरूप प्रमुख पिकांसाठी तसेच, फळबागा व भाजीपाला पिकांच्या मशागती / आंतर मशागतीकरिता लागणाऱ्या यंत्र सामुग्री व औजारे यांची यांत्रिकीकरण मोहिमेसाठी निवड करण्यात आलेली आहे.

४.५.१ सर्व प्रचलित योजनांमधील यांत्रिकीकरण घटकासाठी उपलब्ध असलेला निधी त्या-त्या योजनेच्या मापदंडानुसार खालील यंत्र/औजारांच्या खरेदीसाठी अनुज्ञेय ठरणारे अनुदान शेतकऱ्यांना देण्यासाठी विनियोगात आणण्यास मान्यता देण्यात येत आहे -

अ. ट्रॅक्टर / लहान ट्रॅक्टर :

शेतकऱ्यांना ८ ते २० अश्व शक्ती इंजिन क्षमतेच्या ट्रॅक्टरच्या खरेदीकरिता प्रचलित योजनांतर्गत अनुज्ञेय ठरणारे अनुदान देण्यात यावे तसेच, २० ते ७० अश्व शक्ती इंजिन क्षमतेच्या मर्यादेपर्यंत ट्रॅक्टर खरेदी करण्याकरिता कमाल रु. १.२५ लाख अनुदान मर्यादा लागू राहिल. सर्व प्रचलित योजनांमधील यांत्रिकीकरण घटकासाठी उपलब्ध असलेल्या / प्रत्यक्ष वितरीत होणाऱ्या एकूण निधीपैकी ४०% निधी ट्रॅक्टर / लहान ट्रॅक्टरच्या खरेदीकरिता शेतकऱ्यांना अनुदान देण्यासाठी विनियोगात आणण्यास मान्यता देण्यात येत आहे.

आ. कृषि यंत्र व औजारे:

प्रचलित योजनांमधील यांत्रिकीकरण घटकासाठी उपलब्ध असलेल्या एकूण निधीपैकी ६०% निधी कृषि यंत्र व औजारांच्या खरेदीकरिता शेतकऱ्यांना अनुदान देण्यासाठी विनियोगात आणण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. याअंतर्गत ट्रॅक्टर चलित / स्वयंचलित (Self Propelled) पुढील कृषि यंत्र व औजारांचा (Basket of Machines / Implements) समावेश राहील -

“पॉवर टिलर, रोटोव्हेटर, मोगडा (कल्टीव्हेटर), सर्व प्रकारचे प्लांटर (खत व बी टोकन यंत्र), मळणी यंत्र, भात लावणी यंत्र (ट्रान्सप्लांटर), पॉवर विडर, रिपर व रिपर कम बाईंडर, भात मळणी यंत्र, मिनी भात मिल, दाल मिल व पूरक यंत्र संच (डी-स्टोनर, पॉलिशिंग, ग्रेडींग, पॅकिंग इ.), कापूस पन्हाटी श्रेडर, ऊस पाचट कुट्टी/श्रेडर/मल्चर, ट्रॅक्टर चलित फवारणी यंत्र (बूम स्प्रेअर), मिस्ट ब्लोअर, सबसॉईलर”.

- ४.५.२ उक्त यादीतील आपल्या पसंतीच्या ट्रॅक्टर व यंत्र / औजारांची निवड करून खुल्या बाजारातून खरेदी करण्याचे स्वातंत्र्य शेतकऱ्यांना देण्यात येत आहे.
- ४.५.३ सर्व प्रचलित योजनांखालील यांत्रिकीकरणाच्या निधीतून ट्रॅक्टर व उपरोक्त यंत्र / औजारे उपलब्ध करून देण्यात येत असल्याबाबत जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांनी प्रमुख वर्तमानपत्रांमध्ये दि. २४/०४/२०१७ रोजी जाहिरात प्रसिद्ध करावी व इच्छुक लाभार्थ्यांचे अर्ज मागवावेत. सदर जाहिरातीमध्ये संबंधित यंत्रांकरिता अनुज्ञेय असलेल्या अनुदानाचा तपशील देखील प्रसिद्ध करावा. सदर जाहिरातीमध्ये विविध योजनांकरिता जिल्ह्यास प्राप्त होणाऱ्या निधीच्या लक्षांकाच्या मर्यादेत लाभार्थ्यांची निवड करण्यात येईल अशी माहिती देखील प्रसिद्ध करावी. शेतकऱ्यांना अर्ज करण्याकरिता २० दिवसांचा अवधी द्यावा.
- ४.५.४ शेतकऱ्यांना केवळ ट्रॅक्टर अथवा ट्रॅक्टरसह समरूप यंत्र / औजारांची (Matching Machines/Implements) निवड करण्याची मुभा राहील तथापि, ‘जे शेतकरी केवळ ट्रॅक्टर चलित यंत्र / औजारांकरिता अर्ज करतील त्यांनी अर्जासोबत त्यांच्याकडे ट्रॅक्टर असल्याबाबतचा पुरावा (आर.सी. बुक) सादर करणे अनिवार्य राहील’ याचा जाहिरातीमध्ये उल्लेख करावा. त्याचप्रमाणे, शेतकऱ्यांकरिता अर्जाचा विहित नमुना कृषि विभागाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून दिला असल्याचे जाहिरातीत नमूद करावे व त्या नमुन्यात शेतकऱ्यांना अर्ज करण्याचे सूचित करावे.
- ४.५.५ आयुक्त (कृषि) यांनी शेतकऱ्यांकरिता अर्जाचा नमुना विहित करावा व तो विभागाच्या संकेतस्थळावर तत्काळ उपलब्ध करून द्यावा. शेतकऱ्यांची अर्ज प्रक्रिया पूर्ण होण्याच्या कालावधीत आयुक्त (कृषि) यांनी सर्व जिल्ह्यांना विभागाच्या प्रचलित योजनांतर्गत यांत्रिकीकरणाचा आर्थिक लक्षांक कळवावा.

- ४.५.६ जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांनी त्यांना प्राप्त झालेल्या अर्जापैकी पात्र लाभार्थ्यांची यादी कृषि विभागाच्या तालुका कृषि अधिकारी व जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी यांच्या कार्यालयात १० दिवसांमध्ये प्रसिद्ध करावी.
- ४.५.७ जिल्ह्यांना प्रचलित योजनेंतर्गत प्राप्त एकूण आर्थिक लक्षांकाच्या मर्यादेत पात्र लाभार्थ्यांची जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांची निवड करावी व लक्षांकाच्या १०% मर्यादेपर्यंत लाभार्थ्यांची प्रतीक्षा यादी ठेवावी. जिल्ह्याला प्राप्त आर्थिक लक्षांकापेक्षा जास्त अर्ज आल्यास लॉटरी पद्धतीने लाभार्थ्यांची निवड करावी.
- ४.५.८ निवडण्यात आलेल्या लाभार्थ्यांना तालुका कृषि अधिकाऱ्यांनी पूर्वसंमती द्यावी व या लाभार्थ्यांनी एक महिन्याच्या कलावधीत यंत्र / औजारांची खुल्या बाजारातून खरेदी करणे आवश्यक राहिल अन्यथा, संबंधित अर्जदारांची पूर्वसंमती रद्द करण्यात यावी व प्रतीक्षा यादीतील पात्र अर्जदारास पूर्व संमती देण्यात यावी.
- ४.५.९ केंद्र व राज्य शासनाच्या अधिकृत सक्षम संस्थांनी ज्या यंत्र / औजारांचे रीतसर परिक्षण (Testing) करून ते BIS अथवा अन्य सक्षम संस्थांनी निश्चित केलेल्या प्रमाणकानुसार (Standards) असल्याचे प्रमाणित केले असेल त्याच यंत्र / औजारांची पूर्वसंमती प्राप्त लाभार्थी शेतकऱ्यांनी खरेदी करावयाची आहे.
- ४.५.१० पूर्वसंमती मिळालेल्या लाभार्थ्यांनी बाजारातील अधिकृत विक्रेत्याकडून यंत्र / औजारांची खरेदी करावी तसेच स्वतःच्या बँक खात्यातून इलेक्ट्रॉनिक पद्धतीने/ धनादेश / धनाकर्षाव्दारे विक्रेत्यास रक्कम अदा करणे बंधनकारक राहिल.
- ४.५.११ यंत्र / औजारांची खरेदी केल्यानंतर त्याबाबतचे देयक (Invoice), यंत्र / औजाराचे परिक्षण केल्याचे प्रमाणपत्र व इतर कागदपत्रांसह आपला अनुदान मागणीचा प्रस्ताव लाभार्थ्याने मंडळ कृषि अधिकाऱ्याकडे सादर करावा.
- ४.५.१२ लाभार्थ्यांनी खरेदी केलेल्या यंत्रांची / औजारांसाठी अनुदान मागणीचा प्रस्ताव सादर केल्यापासून १० दिवसांमध्ये मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांनी १००% मोका तपासणी करून आपला अहवाल शिफारशीसह तालुका कृषि अधिकाऱ्याकडे तत्काळ सादर करावा.
- ४.५.१३ मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांकडून प्राप्त होणाऱ्या लाभार्थ्यांच्या प्रस्तावांची तालुका कृषि अधिकाऱ्यांनी छाननी करून पात्र लाभार्थ्यांना अनुदान अदा करण्याची शिफारस उपविभागीय कृषि अधिकाऱ्यांकडे करावी.
- ४.५.१४ उप विभागीय कृषि अधिकाऱ्यांनी त्यांच्याकडे तालुका कृषि अधिकाऱ्यांच्या शिफारशीसह परिपूर्ण प्रस्ताव प्राप्त झाल्यानंतर १० दिवसांच्या आत संबंधित लाभार्थ्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यामध्ये अनुदान जमा करावे.
- ४.५.१५ जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांनी लाभार्थ्यांची निवड करावी व विभागीय कृषि सह संचालकांसह सर्व योजनांमधील यांत्रिकीकरण कार्यक्रमाचे संनियंत्रण करावे.
- ४.६. अन्य पायाभूत व भौतिक सुविधा:
कृषि विभागामार्फत राज्यातील शेतकऱ्यांना सामुदायिक शेततळे, कांदाचाळ, शेडनेट, ग्रीन हाऊस, प्लास्टिक अस्तरीकरण (लाईनिंग) व अन्य पायाभूत / भौतिक सुविधा

निर्मितीकरिता प्रचलित योजनांच्या माध्यमातून अर्थसहाय्य करण्यात येते. सदर बाबींच्या अंमलबजावणी बाबत पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी -

- ४.६.१ सन २०१७-१८ मध्ये कांदाचाळ, शेडनेट, ग्रीन हाऊस या बाबींसाठीच्या निधीत वाढ करण्याचे शासनाचे नियोजन आहे. माहे एप्रिल, २०१७ पासून डिसेंबर, २०१७ अखेर पर्यंत शेतकऱ्यांना हॉर्टनेट प्रणालीद्वारे ऑनलाईन अर्ज करण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यात येणार आहे.
- ४.६.२ लाभार्थ्यांनी ऑनलाईन अर्ज सादर केल्यानंतर स्वयंचलित संगणकीय प्रणालीद्वारे शेतकऱ्यांना उपलब्ध अनुदानाच्या मर्यादेत ऑनलाईन पूर्वसंमती प्रदान करण्यात येईल तसेच, लाभार्थ्यांच्या मोबाईलवर लघुसंदेश देखील पाठविण्यात येणार आहे व लक्षांकाच्या सुमारे १०% मर्यादेपर्यंत लाभार्थ्यांची प्रतीक्षा यादी ठेवावी.
- ४.६.३ पूर्वसंमती मिळाल्यापासून २ महिन्यांच्या कालावधीत शेतकऱ्यांनी मंजूर बाबींची उभारणी / निर्मिती करणे आवश्यक राहिल, अन्यथा त्यांची पूर्वसंमती संगणकीय प्रणालीद्वारे आपोआप रद्द होऊन प्रतीक्षा यादीतील पुढील पात्र लाभार्थ्यांची निवड करण्यात येईल. अशाप्रकारे ज्या शेतकऱ्यांचा अर्ज रद्द होईल त्यांना पुनःच नव्याने अर्ज करण्याची सुविधा उपलब्ध राहिल.
- ४.६.४ मंजूर बाबींकरिता पूर्वसंमती मिळाल्यापासून २ महिन्यांच्या कालावधीत शेतकऱ्यांनी अनुदानाचा प्रस्ताव सर्व कागदपत्रांसह तालुका कृषि अधिकारी कार्यालयास सादर करावा तसेच ऑनलाईन प्रणालीवर देयक (Invoice) अपलोड करावे.
- ४.६.५ लाभार्थी शेतकऱ्यांना जलदरित्या अनुदान वितरीत करण्याच्या उद्देशाने यावर्षी पासून प्रस्ताव मंजुरीचे टप्पे कमी करण्यात आले आहेत. त्यानुसार, लाभार्थ्याने ऑनलाईन प्रणालीवर देयक (Invoice) अपलोड केल्यानंतर खालील अधिकारी - कर्मचाऱ्यांनी पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करावी -
 - अ. मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील प्रस्ताव प्राप्त झाल्यापासून १० दिवसांच्या आत संबंधित पायाभूत सुविधा / बाबींची १००% प्रकरणांची मोका तपासणी करून तपासणी अहवाल संगणकीय प्रणालीवर अपलोड करावा.
 - आ. तालुका कृषि अधिकाऱ्यांनी सर्व प्राप्त प्रस्तावांची कागदपत्र / अभिलेखांची तपासणी करावी तसेच, अधिनस्त मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांना मोका तपासणीसाठी आदेशित करावे. मोका तपासणी नंतर मंडळ कृषि अधिकाऱ्यांनी सादर केलेल्या प्रस्तावाची तपासणी करून पात्र लाभार्थ्यांना अनुदान अदा करण्याची शिफारस जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांना करावी.
 - इ. जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकाऱ्यांनी त्यांना तालुका कृषि अधिकाऱ्यांमार्फत प्राप्त झालेल्या शिफारस प्राप्त लाभार्थी शेतकऱ्यास अनुज्ञेय ठरणारे अनुदान त्याच्या आधार संलग्न बँक खात्यामध्ये वर्ग करावे.
 - ई. उप विभागीय कृषि अधिकाऱ्यांनी व विभागीय कृषि सह संचालकांनी संपूर्णतः योजनेचे संनियंत्रण व पर्यवेक्षण करावे.
५. फलोत्पादनाच्या प्रचलित योजनेंतर्गत विविध फळबागांच्या लागवडीसाठी प्रचलित कार्यपद्धती नुसार लाभार्थी शेतकऱ्यांना अनुदान प्रदान करण्यात यावे.

६. उपरोक्त मार्गदर्शक सूचना या सर्व योजनांमधील सामाईक घटकांच्या अंमलबजावणी करिता विहित करण्यात येत आहेत. आयुक्त (कृषि) यांनी व संबंधित कृषि संचालकांनी उपरोक्त मार्गदर्शक सूचनांच्या अनुषंगाने अधिक स्पष्टीकरणात्मक सूचना देण्याची आवश्यकता असल्यास त्या स्वतंत्रपणे द्याव्यात तथापि, सदर सूचना या शासन निर्णयातील मूळ मार्गदर्शक सूचनांशी सुसंगत असाव्यात.
७. आयुक्त (कृषि) व संबंधित कृषि संचालकांनी सर्व प्रचलित योजनांतर्गत घटकांच्या / बाबींच्या अंमलबजावणी करिता आवश्यकतेप्रमाणे अर्जाचा नमुना, प्रस्तावासोबत सादर करावयाची कागदपत्रे, कामाची गुणवत्ता व दर्जा राखण्यासाठी अधिकाऱ्यांना कामाचे संनियंत्रण / तपासणीचे प्रमाण ठरवून देणे व तपासणी अहवालाचा नमुना इ. तपशील स्वतंत्रपणे विहित करावा. उपरोक्त सर्व बाबींविषयी आयुक्त (कृषि) यांच्या कार्यालयातून देण्यात येणाऱ्या सूचना कृषि विभागाच्या संकेतस्थळावर देखील उपलब्ध करून द्याव्या.
८. आयुक्त (कृषि) व कृषि संचालकांनी सर्व प्रचलित योजनांतर्गत जिल्हा निहाय लक्षांक क्षेत्रिय अधिकाऱ्यांना कळवावा व सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकाऱ्यांनी जिल्ह्यास प्राप्त लक्षांकाचे तालुका निहाय वाटप करावे.
९. चालू वर्षापासून कृषि विभागाच्या प्रचलित योजनांतर्गत विविध निविष्ठा / बाबींसाठी शेतकऱ्यांना त्यांच्या आधार संलग्न बँक खात्यावर अनुदान अदा करण्यात येणार आहे. त्याचप्रमाणे, सक्षम संस्थांनी परिक्षण करून यंत्र / औजार प्रमाणकांनुसार असल्याचे प्रमाणपत्र दिले असल्यास यांत्रिकीकरण घटकांतर्गत अनुदान देय राहणार आहे.

सबब, शेतकऱ्यांनी तत्काळ आधार क्रमांक मिळवून तो त्यांच्या बँक खात्याशी संलग्न करून घेण्याबाबत तसेच, शेतकऱ्यांनी अधिकृत विक्रेत्यांकडून यंत्र / औजारांची खरेदी करतेवेळी देयकासोबत सदर यंत्र / औजारांचे सक्षम संस्थेने परिक्षण करून घेऊन ते प्रमाणकांनुसार असल्याबाबत दिलेल्या प्रमाणपत्राची छायांकित प्रत देखील घ्यावी याबाबत आयुक्त (कृषि) यांनी विविध प्रसार माध्यमांद्वारे शेतकऱ्यांमध्ये जनजागृती करावी तसेच, याबाबत वृत्तपत्रांद्वारे जाहिरात तत्काळ प्रसिद्ध करावी. त्याचप्रमाणे, सर्व अधिकृत विक्रेत्यांनी देखील लाभार्थी शेतकऱ्यांना देयकासोबत संबंधित यंत्र / औजाराचे सक्षम संस्थेने प्रदान केलेल्या परिक्षण प्रमाणपत्राची प्रत देण्याबाबत आयुक्त (कृषि) यांनी सूचना द्याव्यात.
१०. सर्व प्रचलित योजनेतील घटकांच्या / बाबींच्या अंमलबजावणी दरम्यान त्या-त्या योजनेमध्ये केंद्र / राज्य शासनाने विहित केलेल्या प्रमाणात अनुसूचित जाती व जमाती, अत्यल्प व अल्प भूधारक शेतकरी, महिला शेतकऱ्यांचे / लाभार्थ्यांच्या निवडीबाबत व अनुज्ञेय अनुदानाचे विहित केलेले प्रमाण राखण्यात यावे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१७०४१३१८०६४०६९०१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(श्रीकांत चं. आंडगे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्य मंत्री, मंत्रालय, मुंबई
२. मा. मंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव मंत्रालय, मुंबई
३. मा. राज्यमंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव
४. मा. मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
५. अ.मु.स. (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
६. अ.मु.स. (नियोजन), नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. प्र. स. (कृषि), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
८. प्रकल्प संचालक, नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प, मुंबई
९. विभागीय आयुक्त (सर्व)
१०. आयुक्त (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
११. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य फलोत्पादन व औषधी वनस्पती मंडळ, पुणे
१२. कुलगुरु (सर्व कृषि विद्यापीठ), महाराष्ट्र राज्य
१३. व्यवस्थापकीय संचालक, महाबीज, अकोला.
१४. व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य कृषी औद्योगिक विकास महामंडळ, मुंबई.
१५. महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे
१६. जिल्हाधिकारी (सर्व)
१७. मुख्य कार्यकारी अधिकारी (सर्व जिल्हा परिषद)
१८. सर्व उप सचिव (कृषि), कृषि, पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१९. कृषि संचालक (सर्व) / कृषि सह संचालक (सर्व), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
२०. विभागीय कृषि सह संचालक (सर्व)
२१. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी (सर्व)
२२. प्रकल्प संचालक (आत्मा), (सर्व)
२३. माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
२४. महालेखापाल, (लेखा परीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-१, मुंबई
२५. महालेखापाल, (लेखा परीक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र-२, नागपूर
२६. निवड नस्ती (कार्यासन राकृवियो).